

Egy alkotmányos patrióta

Günter Grass: BESZÉD

A VESZTESÉGRŐL; ÁLMOM EURÓPÁRÓL

T-TWINS

AMIKOR Günter Grass két évvel ezelőtt elmondta müncheni beszédét, Németország nem kapott lélegzetet.

„Engedjétek, hogy jöjjenek, s ha maradni akarnak, akkor maradjanak; hiányoznak nekünk. Engedjétek, hogy legyen közöttünk, németek között, félmillió vagy még több roma és szinti; nekünk van égető szükségünk rájuk.”

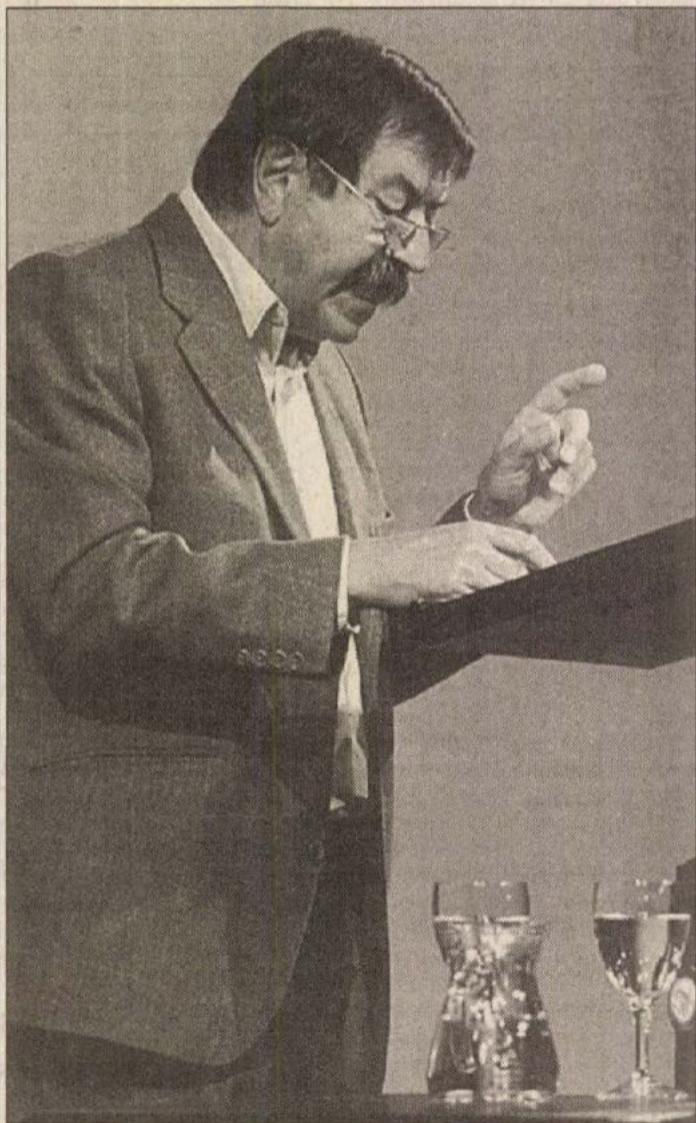
Ésszerű politikai számításokhoz szokott elmékben úgy robbantak ezek a mondatok, mint a bomba. Úgy hatott a szám, mint egy terrorista merénylete. Grass éppen annyi cigányt követelt vissza, mint amennyit Hitler megölt. S amikor végre magához tért, Németország napokig a szemérmesebb, vagy éppen a szemérmetlenebb ellenkezésektől harsogott. Fájdalmasan vonyítottak a fagyvölöklők, és tiltakoztak azok is, akik máskor inkább gazdasági számításokba rejtik xenofóbiájukat. A november négy vasárnapján megrendezett müncheni beszédek minden évben a közfigyelem középpontjában állnak, ám inkább reprezentatívak, mint botrányosak. Ha viszont botrány van, akkor a nagyvárosok és a nagy hatalmú országok lapok körül csoportosuló politikai Németország inkább egy öntudatos kicsiny görög polisztra emlékeztet; mindenki mondja a magát hangosan, határozottan és élesen, s nem kevesen sikítoznak a politikai végeken. Az egész olyan nagy, lapos és vidéki. Egyetlen újságos standján összejön valamennyi vélemény, s ahogy múltak a napok, ebből valamiként kialakul egy olyan közvélemény, amelyre az egész világ mégiscsak kíváncsi. Müncheni beszédében Grass ezeket a nagy, véleményformáló centrumokat és újságokat se kímélte. Ám ahogyan beszédét befejezte, arról igazán mérsékelt és higgadt elmék is úgy vélekedtek, hogy kicsit messzire ment. Azokban a napokban mindenesetre nagy volt a fölfordulás a Fórumon. Szinte látszott, ahogy a nagy ország nyeli a mérgét, emészti a hallottakat, néha felbőfög, megpróbálja elfogadni azt a rettenetes kihívást, amit Grass fizikailag is erős személyisége jelent. „Hagyjátok végre abba a cigányok szokásos módszerekkel való kitoloncolását.” – dörögte a müncheni *Kammerspiele* színpadáról. „A segítségünkre lehetnek azzal, ahogyan egy kicsit megzavarják ezt a nagy rendet itt. Az életmódjukkal igazán megszínezhetnék valamennyire a miénket. Megtaníthatnának bennünket arra, hogy milyen érdektelenek a határok; mert a romák és a szintik tényleg nem ismernek határokat. A cigányok mindenütt otthon vannak Európában, ők azok, akiknek mi csak képzeljük ma-

gunkat: ők a született európaiak.” Grass kemény és robbanékony ember; jelentős író, jelentős politikai szónoknak is. Azon kevesek közé tartozik, akiknek a szavára már a régi Németország is nagyon figyelt, s ez az új, ez a még vidékibb és még nagyobb se teheti meg, hogy a szavait elengedje a füle mellett. A kevesek összesen négyen voltak, és mára csak ketten maradtak. Úgy hívták őket, hogy a nagy, egyszótagos szerzők: Böll, Weiss, Grass, Lenz. Mármint azok, akiknek a nevét nem lehet elválasztani. Semmitől nem lehet elválasztani. És ha van valami, amitől tényleg nem lehet elválasztani, akkor az a felelősség és a lelkiismeret. Amikor Grass a

hangvételéhez ragaszkodik. Esemény, amikor Grass szónokol.

Az utóbbi években nem is akadt beszéde, mely ne kavart volna nagy vihart. Nem mintha botrányt akarna. Szónoklataiban csupán megőrzi írói ösztönét s a lehető legkényesebb pontokra tapint. Grass olyan baloldali, aki egyszerre rémiszti halálra a konzervatívok, a liberálisok és a szociáldemokraták politikai elitjét, s azok összes csatlósait és híveit. Igazán érdemes lenne szemügyre venni válogatott sértéseinek katalógusát, eszköztárát és módszerét. S ez elvileg számunkra is lehetséges lenne, hiszen a *T-Twins* Kiadó a közelmúltban közreadta Grass két nevezetes beszédét egy kis kötetben. Az egyik beszéd a szűkebb, a nyomasztóbb, a reális hazáról, Németországról, a másik beszéd a tágasabb, a kívánatosabb, a szellemi hazáról, Európáról szól. Csupán dicsérni lehet társításuk és kiadásuk ötletét.

A Szarajevót illető európai politikát Grass agyémnek és szegyenek minősíti. Mindazért, ami Rostockban és Hoyerswerdában történt, egyértelműen a német rendőrséget teszi felelőssé. A politikusok ezzel kapcsolatos hivatalos megrendültségét közönséges hazugságnak és képmutatásnak tekinti. Mindazokat súlyos szavakkal illeti, akik az egyesülés mámorában nem akarták észrevenni, miként éri be Németországot a saját rettenetes múltja. Az alkotmány menedéjogra vonatkozó cikkelyének megváltoztatását politikai kereskedés-

Günter Grass

FOTÓ: THOMAS KOHNLE

mély és kemény hangján szónokol, akkor Németország kényes lelkiismerete és könnyen sérthető felelősségtudata szólal meg. Ennek ő is a tudatában van, bár nem gőgös, nem szerény, ami összevéve nem több, mint amennyi a civil öntudat. Nyelvhasználatával azonban valamilyen rejtélyes és grammatikailag is elég komplikált ónémet pátoszt görget magával, habár mindvégig a szókimondó, modern plebejus kissé nyers

nek nevezi, s úgy véli, hogy ez a gesztus az országot visszalöki „a német barbarizmusba”. Szegyeletlenségnek tartja, ahogyan a konzervatív kormány a szociáldemokrata ellenzék legnagyobb egyetértésével, az egykori NDK csődtömegével tüzelt, és arcpirítónak, hogy a terheket a kormány azokra a polgárookra hárítja, akik negyven évig amúgy is a rövidebbet húzták.

Folytatás a 2. oldalon

Folytatás az 1. oldalról

Feledékenyebb honfitársait figyelmezteti, hogy mindenkinek, aki Németországról gondolkodik, Auschwitzról kell gondolkodnia. Emlékeztet rá, hogy nem a skinheadek voltak az elsők, akik Németország demokratikus konszenzusát felrúgták, hanem az idegenektől rettegő politikusok. És néven is nevezi őket: Stoiber és Rühle urak.

Aztán szabályosan felkiált: a köztársaság és az alkotmánya ki van szolgáltatva egy bontási vállalkozásnak.

S itt a felsorolásban meg is állhatunk. Grass érzékeny pontokat érint, ezeknek a pontoknak a katalógusa pedig csaknem kaotikusan végtelen. Nem elemez, nem absztrahál, nem teremt logikus összefüggéseket, legfeljebb az látszik, hogy miként épít mások elemzéseire és absztrakcióira. A saját érzékenységeit, izgalmait, fájdalmait és főleg felháborodottságait sorolja. Minden mondata a személyes indulatban és tapasztalatban áll, ám nagyon ügyel arra, hogy ez a személyes indulat és tapasztalat ne essék távol mások indulatától és tapasztalatától. Politikai beszédeket mond, módszere mégis a szabad asszociáció. Ami retorikai fogásként hallatlanul kockázatos. Abba a gyanúba keverheti, hogy népszerűséget és politikai kegyeket keres a plebsznel. Azt a látszatot teremtheti, hogy felszínes és nem képes önálló szellemi munkára. Billeg is a meredély szélén rendesen. De nem zuhan le, mert meggyőződésének roppant történelmi súlya, erkölcsi értéke és személyes hitelem engedi.

Grass alkotmányos patrióta. Beszéljen Európáról, beszéljen Németországról, politikai felfogásának ez a kényes, szörnyűséges, felemelő és felszabadító tapasztalatokkal terhes két szó a centruma. És ebben is sokakkal osztozik.

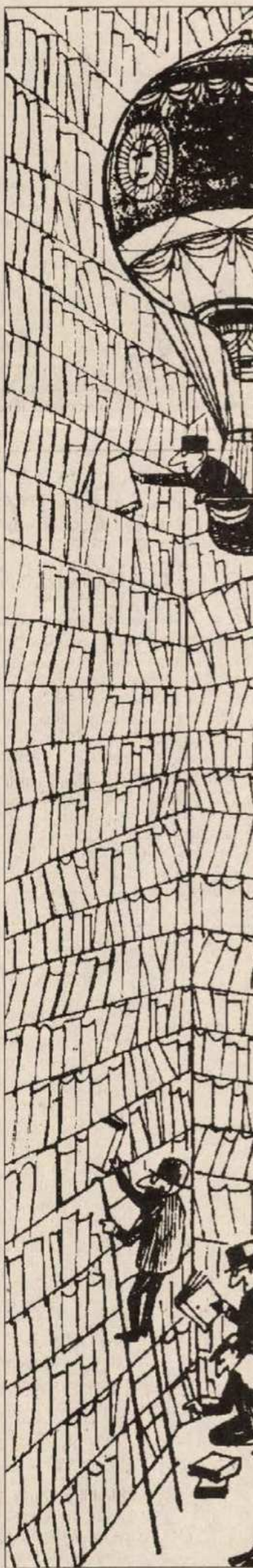
A fajra és a leszármazásra hivatkozó, a leszármazás zárt, törzsi közösségére építő nacionalizmussal szemben, Grass egy olyan patriotizmus híve, melynek egyetlen hivatkozási alapja: az alkotmány. A megoldás igen egyszerű. Az állampolgárnak nincsen mása, csak az alkotmánya. Illetve minden más – vallása, véleménye, neme, származása: magánügye. Az új német alkotmány 1949 óta van érvényben, s azóta a liberális és a szocialista értelmiség nagyon erősen, érzelmileg is kötődik hozzá. Ismerik, büszkének rá, tökéletes jogi műnek, nemzeti nagykorúságuk egyetlen biztosítékának tekintik; immár több nemzedék óta. Grass most ezt az alkotmányt látja veszélyben. És ez egy nagyon fontos, a világ figyelmére is érdemes mozzanat a két beszédben. Egy olyan alkotmányt lát veszélyben, amely nem a nemzetet, hanem az emberit, nem a nemzetet, hanem a személyest tekinti elsődlegesnek, nem a származást, hanem az emberi jogokat, a felvilágosodás alapértékeit. Az új német alkotmány mintegy másfél százados késéssel tett hitet a felvilágosodás eszméi mellett, ami azt is jelenti, hogy egy jelentős kulturális tradíció, a „Bildung” ellenében kellett a „Lumiére” mellett hitet tennie. Ez a fordulat Európa nagy nyeresége, a szövetséges hatalmak győzelmének eredménye, s nyugodtan állítható, hogy az európai béke záloga. Grass se véletlenül tart attól, hogy a megbékélés roppant műve veszélybe kerül, ha az országot a saját múltja utoléri. Ha így lesz, akkor beláthatatlan, hogy Európa mit veszít. Egy alkotmányos patrióta nem tud külön Európát, külön Németországot mondani.

Mindezekről az égetően fontos kérdésekről édeskeveset tud meg, aki Mesterházi Miklós magyar fordításában olvassa a két beszédet. A probléma nem az, hogy a fordító ne tudna németül. A fordító nemcsak tud németül, hanem jegyzetei még azt is elárulják, hogy igen jártas a német kultúrában. A fordító magyarul nem tud. Ragaszkodik a német igeidőkhöz, tapad a német mondat szerkezethez, a magyar mondatokba

egyszerűen átcibálja a német mondatot. A kötet szerkesztője, Lenkei Júlia nem szerkesztette meg a kéziratot, amelyet Mesterháziól kapott.

Ami ennek a kiadásnak a minőségét illeti, semmi nem érhető. Ha egyszer a müncheni beszédet gondosan és bőségesen jegyzetelték, akkor miért nem jegyzetelték a sevillai beszédet; ez sem érhető. Nem érhető, hogy miért van annyi durva elírás és sajtóhiba. És főleg nem érhető, hogy miért ez a fordítási kísérlet, ha egyszer eleddig igazán avatott kezű fordítók kényeztették el Grass magyar olvasóit. Verseit Eörsi István fordította, regényeit Sziogyártó László, Sárközy Helga, Márton László, és Bor Ambur több ezer oldalnyit. Elismerem, hogy vannak olyan szöveghelyek, bőségesen, ahol Grass szövegeinek magyar fordítása nem megoldható. De arról azért nincsen szó, hogy Grass fordításának ne lenne magyar iskolája, tehát magyarul ne szólalhatna meg.

A T-Twins Kiadó akkor járna el helyesen, ha ezt a félresikeredett könyvet bevonná, a szövegeket lefordíttatná, megszerkesztené és kiadná.

Könyvárház